

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

THE WOMEN'S LEGAL RIGHTS INITIATIVE

**SETSOANTSO SA MOLAO OA TEKANO EA BANYALANI
2002: THE LAW OF EQUALITY OF MARRIED
COUNTERPARTS IN LESOTHO BROCHURE**

2006

This publication was produced for review by the United States Agency for International Development. It was prepared by Chemonics International.

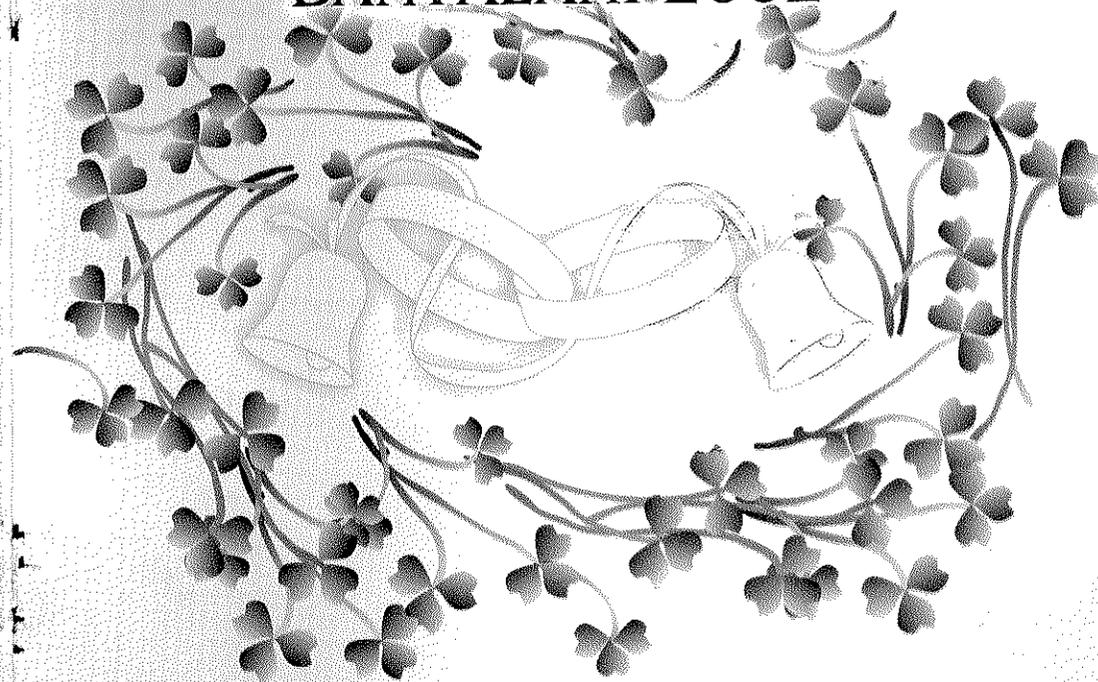
THE WOMEN'S LEGAL RIGHTS INITIATIVE

A Task Order Under the Women in Development IQC

Contract No. GEW-I-00-02-00016-00

The author's views expressed in this publication do not necessarily reflect the views of the United States Agency for International Development or the United States Government.

SETŠOANTŠO SA MOLAO OA TEKANO EA BANYALANI 2002

E-MAIL: fidales@leo.co.ls
Tel: 22325466
P.O. Box 0534
Maseru West 105
Lesotho

Hoohlo Extension
House N0.544
Maseru

USAID
WOMEN'S LEGAL RIGHTS INITIATIVE
Tel: +27 (0) 12 320 2067
Fax: +27 (0) 12 320 5943

Supplied by: Bonolo Consulting and Suppliers
09266 - 6200 3030 / 6315 8148

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

SETŠOANTŠO SA MOLAO OA TEKANO EA BANYALANI

SELELEKELA:

Ka tlasa molao oa Lesotho ha joale, monna ke eena feela a ka etsang liqeto ka lapeng.

Tšoantšiso

Ntate Morena o sebetsa Dep Shaft Freistata, o lula moo, o tla hae feela hang ka selemo. O nyetse 'Malisebo Morena ka lenyalo la Sesotho. O ntšitse likhomo tsa bohali o qetile. Bana ba bona ba bahlano. Nako ena kaofela ba lula le 'M'a bona. Oapele ke ngoanana Lisebo.

Lisebo o bohlaele, o pasa hantle sekolong, o pasitse foromo ea bohlanano (Form E) ka linaeleli. 'me o batla ho etsa lithuto tsa civil engineering. Selemong se hlahlamang. Ka keresemese ntate Morena ha a tle hae, lelapa la mochan'a hae le tla ha Morena ho bolela hore le kopa mohope oa metsi.

Mor'a oa Mochana le Lisebo e hlile baa ratana mpa Lisebo o batla ho qeta sekolo pele a nyaloa. Morena eena o batla a nyaloe. Etsoe o lumela hore mosali ke mosali ka lenyalo. Eena ha a tsoale mafetoa. Hore lenyalo la Lisebo le Mor'a Mochana le tsoele-pele ho hloka-hala:

- (a) Tumello ea batsoali ka mahlakore a mabeli.
- (b) Tumellano ea ngoanana le moshanyana.
- (c) Tumellano ea bohali.
- (d) Ho ntsoa ha karolo e 'ngoe ea bohali.

E hlophisitsoe ke: Adv. Nkoya Thabane
FEDERATION OF WOMEN LAWYERS
Hoohlo Extension House No. 544 Maseru

Hoa hlaka lenyalo le tsoele-pele 'maea Lisebo le Lisebo ba tlameha ho lumela.

Empa, 'Malisebo oa hana. O batla hore morali oa hae a qete sekolong a rutehe. 'Me haho tsepiso ea hore seo se tla phethahalala haa nyetsoe. Le Lisebo oa hana hoba mor'a Mochana e hlile o boletse hore a lebale ka sekolo ha eba o balta ho nyaloa.

'Malisebo le ha a hana haho thusi hobane qeto ka molao ke ea monna oa hae. Joale Morena o tla etsa ka moo a ratang. 'Me thato ea hae ke hore Lisebo a nyaloe. Lisebo ka molao oa lenyalo la Sesotho o na le tokelo ea ho hana hoba molao o re o tla nyaloa feela hao lumela. 'Me Lisebo joale phethahatsa tokelo ena ea hae. Morena o khokehile ke qeto ena ea Lisebo hoba eena o batla likhomo tsa bohali. Ha a utloi taba ena ea thutonyana ena e batloang. Ka hoo ele hlooho ea lelapa o etsa qeto hore ha a sa tla isa Lisebo sekolong.

Molao oa ha jaola o mofa matla ana. Haho moo molao o tsireletse tokelo:

1. Ea 'Malisebo ho sesinya qeto ea monna oa hae.
2. Ea Lisebo ea ho sesinya qeto ea ntate oa hae.

LITHOLOANA TSA MATLAA MONNA LENYALONG:-

- (a) Ho kena litumellanong tsa molao.

Tšoantšiso

'Malisebo o sitoa ho rekisa masimo kapa mohlape o teng hore a ise Lisebo sekolong kaha Morena a hanne ka chelete hore Lisebo a ee sekolong.

- (b) Ho qosa kapa ho qosoa.

Tšoantšiso

'Malisebo o sitoa ho qosa moahisane oa hae Pampiri eo e saleng a kolota chelete e kaalo ka sekete hore a tle a tsebe ho isa Lisebo Sekolong.

- (c) Ho ngolisa mobu le thepa e hlonngoeng mobung ka lebitso la hae.

Tšoantšiso

Khaitsetsi ea 'Malisebo malom'a Lisebo Tšoeu, o batla ho thusa khaitsetsi ea hae ka ho mofa tsimo hore a e leme a tsebe ho isa Lisebo sekolong. 'Malisebo kapa Lisebo ba sitoa ho ea moreneng kapa ho mokh'anselara ho ngolisa tsimo eo e le ea bona kaha Morena a hana ho reka tsimo eo..

- (d) Ho ba moabi oa thepa ea mofu..

Tšoantšiso

'Malisebo e ne e le letsibolo pele a nyaloa. 'Me batsoali b hae ba ile ba hlokahalla hong ha bachella ka tlung. 'Malisebo moo a tsoaloang o hlahlangoa ke khaitsele ea hae Tsoeu. Kamor'a lefu la batsoali ba bona, thepa eohle e ile ea abeloa Tsoeu. Kajeno Tsoeu ha a hlokomela ho sokala hoa khaitsele ea hae, o hopola hore hantle-ntle batsoali ba hae ban e ba lakalitse ha masimo e ba a ausi'ae Malisebo. 'Malisebo esale a tseba taba ena empa o ne a sena matla a ho aba thepa ea bafu lehoja a le moholo ho Tsoeu

(f) Ho ba Motsamaisi oa kh'amphani

Lekhooa la Canada la fihla motseng oa habo 'Malisebo le bollela hore Canada ho batloa boea ba linku tsa Basotho. A bolela hore company ea Canada e batla ho sebetsa le letsema la basali ba Basotho ba ngolisitsoeng khamphani feela.

Bosieong ba Morena, 'Malisebo a kena letsema lena. Ka lebaka la bohale ba hae, ho tšepahala, le ho ba le liphoofole letsema la mo ketha ho ba mookameli oa kh'amphani eo ba rerang ho e ngolisa 'me ba ea Maseru Akhenteng ho ba thusa ho ngolisa kh'amphani ea bona. Akhente ea tsebisa 'Malisebo hore o hloka tumello ea monna oa hae hore e tle ebe motsamaisi (Director) oa khamphani eo.

A ea Freistata ho kopa tumello eo ho monna. Ka hoba o ne a na le maikutlo a hore mosali o tla tsoa taolong ha a ka bona chelete e gnata, Morena a hana. Lelapa la hae la hloloa ho fumana \$1, 000, 000.00 ea Canada e neng e tlo fa basali ba Basotho le malapa a bona ho iphumana moruong. (Empowerment).

Komello le tlala ha li fihla, ha lia qenehela ha Morena hoba mosali e le sono, tsa jella li sena leeme le qenehelo. Phongola le eona eaba e tjametse Morena. Empa o ikhanetse matsebetsebe a lichelete are o soetsa mosali.

'Malisebo o ntse a batla hore morali oa hae a qete sekolong a rutehe. 'Me ha ho tšepiso ea hore seo se tla phethahala haa nyetsoe. Le Lisebo oa hana ho nyaloa kaha mohlankan'a hae o ne a molelle hore a le bale ka sekolo ha eba a batla ho nyaloa ke eena.

'Malisebo le ha a hana ha ho thuso hobane ka molao qeto ke ea monna oa hae. Joale Morena o tla etsa ka moo a ratang. 'Me thato ea hae ke hore Lisebo a nyaloa. Lisebo ka molao oa lenyalo la Sesotho o na le tokelo ea ho hana hoba moalo o re o tla nyaloa feela ha le eena a lumela. 'Me Lisebo o sebelisa tokelo eena ea hae. Morena o khokehile ke qeto ena ea Lisebo hoba eena o batla likhomo tsa bohali. Ha a utloe taba ena ea thutonyana ena e batloang.

Ka hoo e le hlooho ea lelapa o etsa qeto ea hore ha a sa tla isa Lisebo sekolon, kaha a hane ho nyaloa.

Molao oa ha joale o mo fa matla ana. Ha ho moo molao o tširelelitseng tokelo ea 'Malisebo ho sesinya qeto ea monna oa hae kapa ea Lisebo ea ho sesinya qeto ea ntata'e ea ho hana ho mo isa sekolong.

(g) Ho etsa liketso tse neng li hanatsoe ke molao ofe kappa ofe ka lebaka la matla a monna a lenyalo pele molao ona o kena tsebetso.

Hoa bonahala hore basali bane ba sena matla tlas'a mola oa motheo le o tsamaisang lenyalo. Empa ka Tlas'a setsoantso sena sa molao o mocha oa Tekano ea banyalani, tlas'a temana ea 3 (1) (a) le (b) melao eohle e bonts'ang

hore monna ke ena feela ea nang le matla lenyalong le thepeng e kopanetsoeng e ea felisoa.

Kahona tlas'a molao ona o mocha, mosali ea nyetsoeng o tla ba le matla a ho etsa lintho tse ka holim'o ho sa hlokehe tumello ea monna oa hae. Hona ho ka thusa haholo lenyalong ka kakaretso e seng feela mosali empa eena, monna oa hae 'moho le bana ba bona.

Tšoantšiso

- (a) 'Malisebo a ka kena tumellanong ea ho rekisa le ho reka mobu ho phelisa lelapa bosieong ba monna oa hae ea tlang hae hang feela ka selemo.
- (b) Mosali o na le matla a ho qosa moo a entsoeng hampe a sa hloke ho emela monna oa hae. Kahoo 'Malisebo a ka qosa mohaisane oa hae eo esaleng a ba kolota selemo kaofela. Sena se ka mo thusa hore bosieong ba Morena a phethe merero e meng ea lelapa e hlokang chelete e le ho phelisa lelapa 'moho le bana.
- (c) 'Malisebo a keke a tlameha ho emela hore e be keresemese kapa hore a ee Freisitata ha a batla ho reka litokelo mobung bosieong ba Morena. Ke hore, lelapa la Morena le keke la hloloa ke menyetta hoba feela Morena a le sieo ka mosebetsi 'me a keke a tseba ka menyetta e joalo; eo ha a ne a le teng, a neng a keke a e tlohela ha a rata ho ha lelapa la hae.

LIPHETHOHO TSE LEBELETSOENG

Ho ea ka setšoantšo sa molao ona o mocha banyalani batla tlameha ho lumellana pele:

- (i) A ka rekisa, kapa ho bea paneng thepa efe ka efe ea lelapa.

Tšoantšiso

Peterosi o batla ho etsa seahlolo le 'Malerato mosali oa Simone. Simone oa tseba hore Peterosi o ja masimo a batho. 'Malerato le Simone ba tlameha ho lula 'moho ho rerisana ka taba tsa seahlolo 'me basa lumellaneng haho ea nang le tokelo ea ho tsoela pele a sa natse maikutlo a e mong.

- (ii) A tla reka thepa ea ka tlung, le koloi ka sekoloto. a itlama ka sekoloto sa motho e mong.

Ha eba e mong oa banyalani a kene tumellanong ka ntle le ho tumello ea e mong le lekhotla le sa mo lumella, eba ho ba le tšenyehelo ka baka la tumellano eo, ho tla senyeheloa thepa ea monyalani a keneng tumellanong.

BOLULO LE BOALOSI/ BOHOLISI BA BANA

Ka tlasa setšoantšo sa molao o mocha bolulo ba mosali ha eno ba bolulo bo a bokhethaloang ka baka la lenyalo. Lintlha tse ling ka ntle le lenyalo li ka thusa thetho ea hae.

BANA

Bolulo ba bana e tlaba bolulo bo ngoana a lulang teng ho sa khethe hore na o lula le 'm'e oa hae ka ntate oa hae.

Tšoantšiso

Ha 'Malisebo a nglala lapeng ha hae a baleela habo moo a tsoaloang, ha Morena a sa molate, bana bao ba bona ba ka khona ho fumana thuso moreneng oa moo 'malisebo a lutseng. E sita le lengolo le bontsang bohahi ba hae.

BOHOLISI/BOALOSI BABANA

Batsoali ba bana ka bobeli batla holisa bana ka bobeli.

Tšoantšiso

Lisebo o hloka ho ea Durban ka sekolo. 'Malisebo o ntse a ngaleletse hahabo. Morena o hana ho ba thusa ho batla bukana ea ho eta(passport) hoba o soetsa 'malisebo. Empa ho etsa hona ho soetsa Lisebo ho feta' mae. Ka tlasa setšoantšo sa molao, 'Malisebo a ka batlela Lisebo bukana ea ho eta hoba molao o na o moananela e le motsoali ka ho phethehala.